

Tore Rokkan

- pedagog fra Universitetet i Oslo
- rådgiver ved Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS

Straff som hjelper
Om tvang og straff i endringsarbeid

Hva jeg skal si:

- kort om straff og kort om tvang
- litt om hvem vi snakker om
- noe om hva vi vet om effekten av endringsarbeid
- mer om hva som skal til for å lykkes
- nye utfordringer krever mye mer samarbeid

Hva jeg skal si
Om tvang og straff i endringsarbeid

Kort om straff og kort om tvang

Straff: to begrunnelser

Før: Straffen absolutt og forholdsmessig. En gjengjeldelse

Nå: Straffen relativ og formålsrettet. En gjenoppretting
Generelle befolkningen/den enkelte lovbrøyer

Tvang: en motsetning

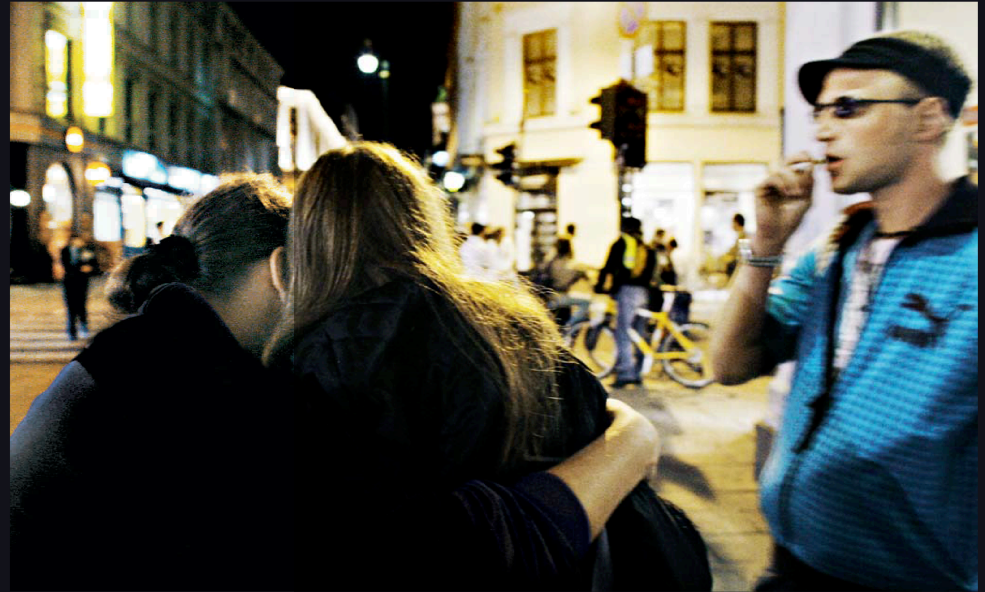
En: Ingen kan endres mot sin vilje – integritet

To: Opplevd ønske og formell plikt til å hjelpe – omsorg

Forrige søndag tok Malena (20) en overdose heroin som var så sterk at hun sluttet å puste. Hun har hatt minst ti overdoser tidligere. Malenas mor, Bjørg Andersen, kjemper desperat for å få datteren tvangsbehandlet.

Vi ble med Bjørg på leiting etter dattera i Oslo-natta.

AVSKJED: Bjørg og Malena tar farvel nederst i Karl Johans gate. Malena sier hun skal ta et tog mot Kolbotn sammen med kompisen i lysblå jakke. Minutter senere ser vi dem igjen sammen med en mann som selger heroin.

RUS-BEHANDLING **Kjemper fortvilt for datteren**

Ragnhild Ardem
Fretland
ragn@dagbladet.no

Frank
Karlsen
frank@dagbladet.no

Lørenskog, søndag 2. september: Bjørg Andersen er urolig. Datteren hennes Malena er på besøk hos søstera si i Telenor, men ringen av dem tar telefonen. Lipa ettermiddagen ringet telefonen. Det er Malenas søster.

—Mamma, nå har det skjedd noe forferdelig, sier hun.

Malena har satt et skudd heroin i armen som var så sterk at hun falt om, rett i armene på søstera. Malena ble ført hvor i ansiktet, så blå

ha hjelp ut av rusen. Derfor mener moren at sammen med gruppe tjuv.

— På sosialkontoret spør de meg om jeg er klar over hvordan det vil føles for Malena å bli tvangsbehandlet. Da spør jeg tilbake om de er klar over hvordan det vil føles for Malena å bli tvangsbehandlet.

—Maren beskriver Malena i oppveksten som et sunn, blid jente som var flink på skolen og glad i å spille piano og syng. På ungdomsskolen begynte hun å slite med store psykiske problemer, og skolen reagerte da den ellers så plikt-opplørlende jenta begynte å skulke. I oktober det året Malena var fjorten, tok hun en overdose av piller. Hun begynte å kaste seg, og senere stjalte offeret til Oslo. Mor Bjørg fortalte at hun ikke greide å styre jenta så trygg, og sønnen hjalp fra barnesett.

«Jeg har aldri sett ei jente med seg etter stoff før.»

Advokat Helge Hjort
om Malena (20)

Barneserverne ble en oppbevaringsplass, men hun var ikke dærlig nok til å få innpass i psykiatrien. Hvis hun hadde fått hjelp allerede da, tror jeg ikke hun hadde vært heroinist i dag, sier Bjørg.

Da hun ble arven, fikk hun en leilighet på Lørenskog. Disse to åra har det blitt svært mange overdoser, samsvareligst nærmenste tjuv. Nå bor hun minst mulig i leiligheten, for noen har risset inn «REVENCHIE BITCH, YOU ARE ENHIS!» på døra hennes. Innkrevning av markagjeld er en halde til å gi henne opp, sier Bjørg.

Mor Bjørg sendte den første bekymringsmeldingen til Lørenskog sosialkontoret i april 2006 hvor hun tilbød Bjørg når hun har det verst med Malena, og hun har også møt Malena til en samtale.

I fjor sommer skrev han et brev til sosialkontoret på Lørenskog «Hun har en russtoff og innover i meg stort fere for henne Malena, sier Bjørg.

—Der er det har det blitt mange brev. De sier de kjemper saken om Malena, sier Bjørg.

Sosialkontoret har tilbudt Malena frivillig rusbehandling, men hun vil ikke det.

—Det er ikke for sent å redde Malena, for hun har fremdeles mange av de fleste språkspåstene sine. Hun er omsorgfull, snill og erlig. Jeg elsker henne mer enn jeg kan sette ord på, og kommer aldri til å gi henne opp, sier Bjørg.

Psykiater Leif Roar Falkum er klinikkoverlege ved Resursklinikk på Lillestrøm. Han har hjulpet Bjørg når hun har det verst med Malena, og hun har også møt Malena til en samtale.

Hvem skal bestemme om en pasient skal tvangsbeholdes?

—Jeg er kritisk til om et sosialkontor har fagkompetanse til å gjøre det. Man må kunne gjensle mye både psykiatri og rusbehandling for å foreta den vurderingen. Jeg mener legger eller psykiatere må ta denne avgjørelsen, sier han.

En vag plan

Advokat Helge Hjort var Malenas advokat da hun var under barneserverne. Han har fulgt henne gjennom de vanskelige tingdomstolene, og da Røverliet ble grepet fatter han om Malena for en år siden, beskrev Hjort jenta slik:

—Jeg har aldri sett ei jente med et så desperat sug etter stoff før.

Når Dagbladet nå foretar et intervju med Malena er lenger noe enn noen gang, sukker han tungt.

—Det er fryktelig leit å høre at ikke hjelpeparatert har greid å komme på banen her, sier Hjort.

—Poenget med tvangsbehandling er at folk skal utvikle opp, samle seg litt og få muligheten til å bestemme seg på nytt om de vil behandles eller ikke. Jeg kan godt tenke meg at vilkårene for svang er til stede i dette tilfellet, men skjener også sosialkontoret kver seg fordi de bare kan holde henne på tvang i tre måneder, sier Hjort.

—Ikke et reisebyrå

Lørenskog, onsdag 5. september: Kl 14: Bjørg besømmer seg for å prøve å ringe til Malena, som fremdeles er på besøk hos søstera si i Telenor.

—Hvordan går det i dag spør mor.

—Jooo, harer vi i andre enden.

—Skal du hjem i dag?

—Ja, jeg er på sosialkontoret her nå. Men jeg får ikke reisepenger.

—Jeg kan sette inn penger på kontoret så du kommer deg hjem. Nei, ikke kveg på nå. Nei, ikke noe halting. Hallo? Hallo? Jeg setter inn 200 kroner, og da lover du meg å ikke halke. Ok? Jeg er veldig glad i deg, sier Bjørg.

Så ringte hun til sosialkontoret i Telenor, der dattera befinner seg.

—Hvem er det som har svartet for henne nå? Hun har svartet for seg selv, ja vel. Ja, jeg skjønner at dere ikke er noe reisebyrå. Hun sier veldig rusa hos dere nå, ja, og dere nekter å gi henne hjelp til hjemreise. Ok, ha det.

Bjørg frøer over penger for at Malena ikke skal halke til Oslo. Så finner hun fram den veske bagen sin som alltid ligger fortløkket. I den

har hun ekstra skift og toalettsaker, for hun vet allri når hun kommer hjem når hun skal til Oslo for å kjøpe etter Malena.

På leit

Oslo sentrum, klokka 22.30: Bjørg har sinnsfave stoder det hun leier. Mange slitte kroppor hveler seg på benkerandene inn på Oslo S. Vi går over Plaza, der inga narkomaner vankler langre, og viker opp til det nye ritholstret, nedena på Karl Johans. Utenfor McDonalds spiser Bjørg de søte sild og kopper, selger og lenger der om noen har sett Malena.

Nei, sier en. —Men selger du noe?

Vi rasker videre oppover, og det er av 7. Eileven på hjørnet av

>>> Saken fortsetter på neste side

Hva jeg skal si om tvang og straff i endringsarbeid

Litt om hvem vi snakker om

- 60 prosent rusproblemer
- Mellom en 33 og 50 prosent har kroniske skader/sykdommer
- 1 av 3 hadde fast stilling ved innsettelse
- 86 prosent under 25 år har ikke videregående skole
- 37 prosent fra ikke-vestlige land
- ...

Litt om hvem vi snakker om
Om tvang og straff i endringsarbeid

Om hva vi vil...

Om straff som hjelper

- Straffen skal gjennomføres på en måte som motvirker nye straffbare handlinger og som er betryggende for samfunnet (§2)
- Sikkerhetsmessig forsvarlig
- Fremme domfeltes tilpassing til samfunnet (§3) og evne til å motvirke ny kriminalitet.
- Samarbeide med første- og andrelinjetjenester for å dekke domfeltes behov og fremme tilpassning til samfunnet.

Straff som hjelper

Om tvang og straff i endringsarbeid

Mer om hva vi vil:

I kriminalomsorgens fagstrategi heter det at målet for Straffegjennomføringen er at den straffedømte etter endt soning:

- er stoffri eller har kontroll over sitt stoffmisbruk
- har et passende sted å bo
- kan lese, skrive og regne
- har en sjanse på arbeidsmarkedet
- kan forholde seg til familie, venner og samfunnet for øvrig
- evner å søke hjelp for problemer som måtte oppstå etter løslatelsen
- kan leve uavhengig

*-Det siste punktet er for meg essensen i hva det dreier seg om...
Kristin Bølgen Bronebakk, ekspedisjonssjef*

Litt om hvem vi snakker om
Om tvang og straff i endringsarbeid

Noe om hva vi vet om effekten av endringsarbeid

- Alt virker. Tro på at behandlingstiltak reduserte tilbakefall
- Ingenting virker (1975). Behandlingstiltak begrenset/ingen effekt
- Hva virker og for hvem? 1986 → RNR; Risiko, Behov, Responsivitet
- Ingen studier av rene strafferettslige reaksjoner viser effekt på redusert kriminalitet. Mellom 40 og 60 prosent av studier om effekt av behandling viser effekt på redusert kriminalitet.
- Sammenheng mellom faktorer som opprettholder kriminell atferd og tiltak. Samtidige tiltak, lokal forankring, sosialpedagogiske tilbud og kognitive programmer viser effekt. Behandling er mer effektivt enn straff for å reduserer kriminalitet.

Noe om hva vi vet om effekten av endringsarbeid
Om tvang og straff i endringsarbeid

Mer om hva som skal til for å lykkes

1. Tidligere kriminell aktivitet
2. Faktorer rundt det aktuelle lovbruddet
- 3. Bosituasjon**
- 4. Utdannelse, praksis og jobbmulighet**
- 5. Økonomistyring og inntekt**
- 6. Relasjoner**
- 7. Livsstil og omgangskrets**
- 8. Narkotikamisbruk**
- 9. Alkoholmisbruk**
- 10. Følelsesmessig tilstand*
- 11. Tenkning og atferd*
- 12. Holdninger*

- Et sted å bo, kontakt med familie og familie, kontroll på rusbruk og mulighet for arbeid eller utdanning.

Straff som hjelper
Om tvang og straff i endringsarbeid

Nye utfordringer krever mye mer samarbeid

- Det er den største utfordringen i helse og sosialtjenesten
- Det er en nødvendighet for kriminalomsorgen
- Det er helse- og sosialtjenesten som har ansvaret for behandling for rusmiddelmissbruk og psykiske lidelser i fengsel. Dette blir ikke fulgt godt nok opp: fengselets ansvar, førstelinjetjenestens ansvar, spesialisthelsetjenestens ansvar.
- Ønsker en automatikk for bruk av tiltak på innsatte med behov for behandling og oppfølging. Ansvaret for dette på barnevern, sosialtjeneste, kommunehelsetjeneste og spesialisthelsetjeneste.
- Kriminalomsorgen skal legge til rette, velge tiltak og tilrettelegge soningsforhold slik at den enkelte blir motivert, eksponert for behandling og gitt forutsigbare rammer for å kunne planlegge et liv etter soning.

Straff som hjelper

Om tvang og straff i endringsarbeid

Samarbeid

27 tilbakeføringstiltak, fra Way-back til PREP
Samarbeid om planarbeid for individuelle opplegg

Samarbeidspartnere i fengsel

- Skole i fengsel
- Helse i fengsel
- Spesialisthelsetjeneste i fengsel
- Barnevern i fengsel
- NAV

Samarbeidsavtaler med offentlige etater:

Samarbeid med helse og sosialtjeneste G8-notatet

Samarbeid med NAV

Boligsosialt samarbeid med KS/Husbanken

Samarbeid med opplæringssektoren

Samarbeid med frivillige organisasjoner/bedrifter

Straff som hjelper

Om tvang og straff i endringsarbeid

Litt mer om hvem vi snakker om

- Gjennomsnittlig innsatte i fengsel: 3159 som inkluderer
 - Varetekt: 569
 - Dom: 2449
 - Forvaring: 73
 - Bøter: 77
 - Kvinner: 122

- Antall varetekt per år: 3018
- Totalt antall innsatte per år 15 057

- Gjennomsnittlig soningstid: 103 dager

- Antall § 12: 269
- Antall samfunnsstraff: 2683
- Antall promilleprogram: 474

Alle tall fra 2006

Straff som hjelper
Om tvang og straff i endringsarbeid

2 eksempler fra virkeligheten

Ivrige sykepleiere på Ullevål
Så feil kan man ta i kriminalomsorgen

Straff som hjelper
Om tvang og straff i endringsarbeid

Hva som skal til for å lykkes: Et forsøk på å formulere ni regler om bruk av tvang

1. Ikke etabler tiltak som ikke skal/kan følges opp
2. Vær åpen/transparent om hva du gjør og hvorfor
3. Vær åpen for klager og vurder/drøft innspill om tiltaket åpent
4. Vær tydelig i mål for tiltaket, særlig i intensive tiltak
5. Sikre veiledning og tilgang til annen kompetanse ved behov
6. Dokumenter og evaluer prosessen fortløpende
7. Tiltakene bør være multimodale og representere flerfaglighet
8. Opphør av tiltaket når personen er i stand til å beslutte selv
9. Ikke bruk mer intensitet i tiltaket enn nødvendig

Straff som hjelper
Om tvang og straff i endringsarbeid